

Haridus ja õnnelik elu

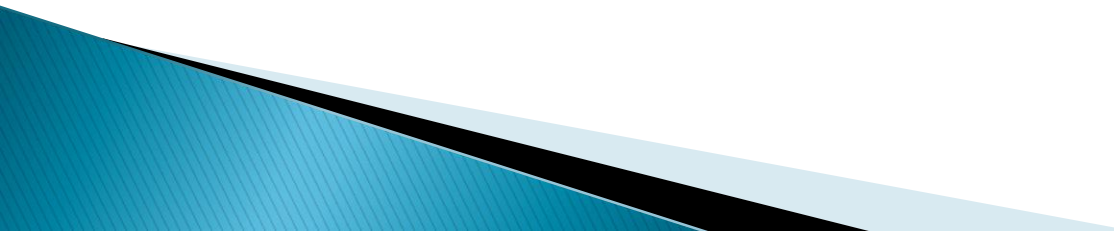
Margit Sutrop
Tartu Ülikooli eetikakeskus
Terve elu kompass 2018

A Child with a Globe

123 RTF Stock Photo ÜHENDUSE LOOMINE MAAILMAGA

Kava

- ▶ Mis on õnn ja hea elu?
  - ▶ Õnnelik elu kui hariduse eesmärk
  - ▶ Väärtuskasvatus kui ettevalmistus õnnelikuks eluks
  - ▶ Iseloomukasvatus Aristotelese võtmes
-

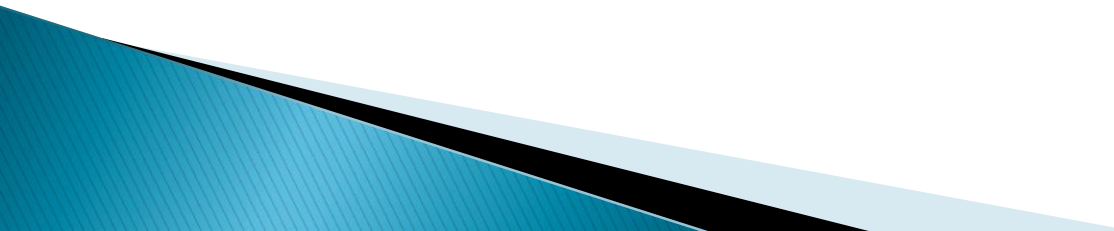
Mis on õnnetunne?

“Õnn on see, kui tavalised asjad säravad kui kuld”. (Pam Brown)

Õnn kui heaolu (well-being)

- ▶ Soovide rahuldamine
- ▶ Hedonistlik lähenemine (naudingute olemasolu ja kannatuse puudumine)
- ▶ Eluga rahulolu

Õnn kui hea elu

- ▶ **Subjektivistlikud teooriad:** me elame head elu siis, kui me oma elu tundetasandil heaks kiidame.
  - ▶ **Objektivistlikud teooriad:** on olemas objektiivsed, seesmised väärtused.
  - ▶ **Integreeritud teooria:** subjektiivne haaratus objektiivselt olulistest asjadest (väärtuslikud projektid).
-

Küsimuse heast elust on küsimus moraalist

- ▶ Platoni teoses „Riik“: „...siin pole juttu mingist tähtsusetust küsimusest, vaid sellest, **kuidas peaks elama.**”
- ▶ Antiikfilosoofia jaoks sisaldab see küsimus „Kuidas peaks elama“ korraga 2 küsimust:
  - “Kuidas me peaksime üksteise suhtes toimima?”
  - “Kuidas oleks üksiku indiviidi seisukohalt parem elada?”

Vaid õiglane inimene saab olla õnnelik

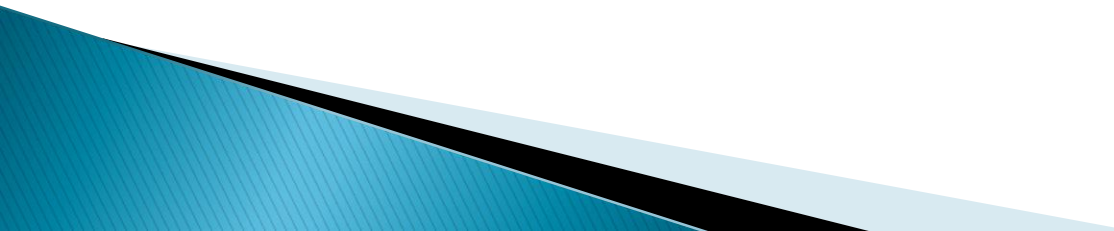
- ▶ Antiikfilosoofid (Platon, Aristoteles) ei pidanud võimalikuks head elu väljaspool moraalsel elu.
- ▶ Hea elu temaatika sisaldas automaatselt ka hea tegutsemise temaatika.
- ▶ Aristotelese *eudaimonia* hõlmab kogu elu, mitte ei tähenda õnnelikke hetki või eluperioode.
- ▶ Aristotelese järgi on õnn hinge toimimisvõime vastavalt voorustele (*arete*).

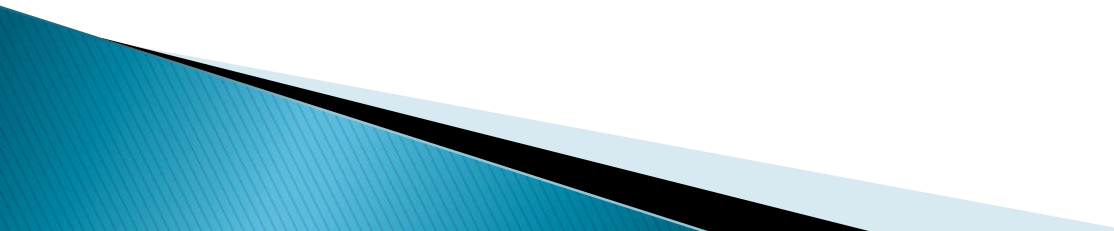
Tagasipöördumine Aristotelese ettepaneku juurde

- ▶ Kuna inimloomus on universaalne, siis on võimalik tuua välja kõikidele inimestele omased põhivajadused, mis peavad olema rahuldatud, et saaks rääkida heast elust.
- ▶ Aristotellik essentsialism – uus ettepanek kaasaegses filosoofias **Martha Nussbaumilt**.

Martha Nussbaumi objektivistlik hea elu kontseptsioon (1)

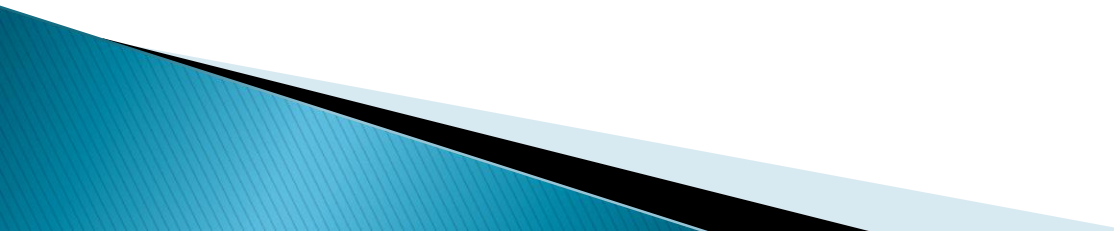
- ▶ Pikk eluiga
  - ▶ Hea tervis, toitumus, eluase, seksuaalne rahuldus, liikuvus.
  - ▶ Naudingud, valu vältimine.
  - ▶ Viie meele kasutamine, mõtlemine, kujutlemine.
  - ▶ Seotus ümbritsevate asjadega ja inimestega.
-

Martha Nussbaumi hea elu kontseptsioon (2)

- ▶ Ettekujutuse loomine sellest, mis on hea. Oma elu planeerimine.
  - ▶ Intiimsed ja ühiskondlikud suhted.
  - ▶ Osavõtt kogu looduse elust.
  - ▶ Naer, mäng ja meelelahutus.
  - ▶ Omaenda elu elamine, omaenda keskkonnas ja kontekstis.
-

Kuidas haridus aitab tagada õnneliku elu?

Inimõitsengu teooria peab oluliseks luua hariduse kaudu tingimused heaks eluks ja isiksuse arenguks.

Riiklikus õppekavas eesmärgina ettevalmistus õnnelikuks eluks

- ▶ “Kool kujundab ja kannab edasi neid väärtusi, mis on **isikliku õnneliku elu** ja ühiskonna koostoimimise aluseks, samas aitab kaasa riigi majanduse arengule, arendades ühiskonna inimvara. “

Põhikooli ja gümnaasiumi riiklike õppekavade ideoloogia

Hea kool

Hea kool toetab **iga** õpilase individuaalset ja sotsiaalsel **arengut**.

Kool peab aitama inimesel valmistuda täitma hästi oma eri rolle:

- 1) tööelus
- 2) avalikus elus
- 3) isiklikus elus

Nel Noddings, 2003

„Happiness and Education“

- ▶ Õnnelikud õpilased õpivad paremini kui õnnetud.
- ▶ Õnnelikud inimesed on harva vägivaldsed ja meelega kurjad.
- ▶ Meie kõlbluskasvatus peaks olema suunatud taotlusele ehitada maailma, kus lastel on võimalik ja soovitav olla hea- maailm, kus lapsed on õnnelikud.
- ▶ Valigem hariduses sellised vahendid, mis aitavad kaasa sellele eesmärgile.

Haridus ja õnn (Nel Noddings)

- ▶ Lasteaed ja kool ei peaks valmistama noori ette vaid järgmistel õppeastmetel õppimiseks vaid ka õnnelikuks eluks.
- ▶ Haridus peaks andma võimalusi õppida tundma iseennast ja oma võimeid ning soove. Igas inimeses on midagi head, mis väärib tunnustamist ja toetamist.
- ▶ Haridus peaks andma võimalusi arendada maksimaalselt oma võimeid (mitte ainult akadeemilisi), õppida tundma ja osaleda tegevustes, mis võimaldavad väikesi rööme: aiatöö, meisterdamine, matkamine, lastehoidmine, päikeseloojangu vaatamine, luule lugemine, jne.

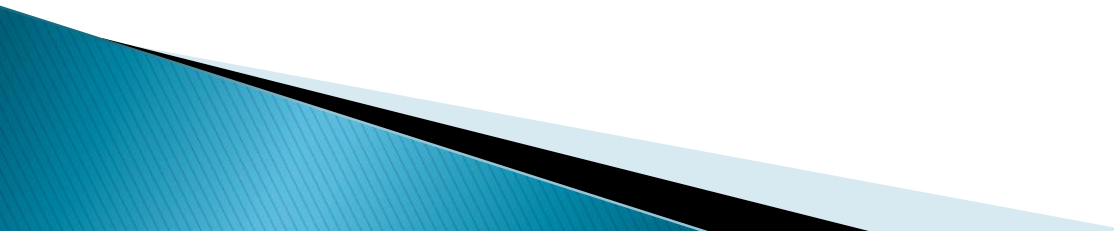
Haridus tagab õnneliku elu (kui voorusliku elu)

- ▶ Haridus tagab õnneliku elu ja õnneliku ühiskonna. Selle tuumaks on aga iseloomukasvatus (kui väärtuskasvatus)
- ▶ Aristoteles: “Mida me kõige enam tahame luua on teatud moraalne iseloom meie kaasmaalastes, dispositsioon vooruslikuks eluks ja vooruslike tegude sooritamine”.
- ▶ Selleks, et elada head elu, on vaja arendada voorusi (kui sisseharjutatud käitumiskalduvusi)

Voorused Aristotelese järgi

- ▶ **Intellektuaalsed voorused** – vajalikud õigeks tegutsemiseks (autonoomia, kriitiline mõtlemine, uudishimu, refleksioon)
- ▶ **Moraalsed voorused** – võimaldavad meil käituda eetilisel hästi (kaastunne, ausus, tänulikkus, õiglus, julgus, alandlikkus)
- ▶ **Kodanikuvoorused** – vajalikud vastutustundliku kodanikuna käitumiseks, ühishüve edendamiseks (koosmeel, vabatahtlik pühendumus)
- ▶ **Teostamisvoorused** – instrumentaalselt vajalikud intellektuaalsete, moraalsete ja kodanikuvooruste teostamiseks (enesekindlus, vastupidavus, eesmärgikindlus, motivatsioon)

Praktiline mõistus

- ▶ **Praktiline mõistus** on ühendav voorus, mis võimaldab tajuda, teada, soovida ja tegutseda vooruslikult. See sisaldab ka moraalse arutlemise võimet olukordades, kus erinevad voorused põrkuvad.
-

Vooruste elemendid

- ▶ Vooruste märkamine
- ▶ Voortuste tunnetamine ja mõistmine
- ▶ Vooruse tundmine – õige emotsioon õiges situatsioonis õigel viisil
- ▶ Vooruse identiteet – olla pühendunud selle teostamisele
- ▶ Vooruse motivatsioon – tugev soov vooruslik olla
- ▶ Vooruse üle arutlemine – miks ja kuidas toimida, sh olukordades, kus väärtuskonflikt
- ▶ Vooruse ellu viimine ja praktiseerimine – teha õiget asja õigel viisil

Iseloomukasvatus Aristotelese järgi

- ▶ Kõigi vooruste komplekti olemasolu on hariduses ideaal, mille poole püüelda.
- ▶ Ent reaalsuses enamik ei saavuta.
- ▶ Erinevad meetodid aitavad edendada erinevaid väärtusi.
- ▶ Voorused sisaldavad erinevaid elemente ja sõltuvad üksteisest.

Birmingham Jubilee Centre for Character and Virtues

www.jubileecentre.ac.uk

Väärtuskasvatus kui iseloomukasvatus

- ▶ Iseloom on põhiline eeldus elamaks õnnelikku elu.
- ▶ Oluline on, et lapsed teaks, mis on nende eesmägid.
- ▶ Eeskujud, emotsionaalne haaratus, koolikultuur, ühised kokkulepitud väärtused.
- ▶ Iseloom ei ole fikseeritud, vaid seda saab arendada ja seda saab ka hinnata (holistlikult) ja tagasisidestada.
- ▶ Voorusi tuleb arendada kooli/lasteaia ja lapsevanemate ning kogukonna koostöös.
- ▶ Iseloomukasvatus võimestab lapsi.

Väärtusarenduse alaseid materjale

www.eetika.ee

- ▶ **Väärtused, iseloom ja kool: väärtuskasvatuse lugemik.** Koost. M. Pöder, M. Sutrop, P. Valk, 2009
- ▶ **Väärtused ja väärtuskasvatus. Valikud ja võimalused 21. sajandi Eesti ja Soome koolis.** Koost. M. Sutrop, P. Valk, K. Velbaum, 2009
- ▶ **Väärtused eelkoolieas. Väärtuskasvatus lasteaias.** Koost. Marika Veisson, EKSA, 2010.
- ▶ **Väärtusarenduse analüüs – miks ja kuidas?** Halliki Harro–Loit jt., 2011
- ▶ **Väärtuskasvatus õpetajakoolituses.** Olga Schihalejev, 2011.
- ▶ **Õppemeetodid väärtuskasvatuse teenistuses – miks ja kuidas?** Koost. Olga Schihalejev, 2012.
- ▶ **Lühinäidendid. Väärtuskasvatuse abivahend koolidele,** 2012
- ▶ **Väärtuspõhine kool.** Koost. Margit Sutrop, 2013
- ▶ **Kuidas oma lastele väärtusi õpetada?** L. ja R. Eyre, tlk. Tiia Krass, 2014.
- ▶ **Kaose ja korra piiril,** koost. Tiia Kõnnussaar, 2018

Õnne ja edu teile!

“Soovin, et leiaksid rõõmu igast lapse toodud kingitusest:

- närbunud lillekimbust,
- tolmuga kaetud lutsukommist,
- konnast,
- suudlusest”

Pam Brown

